

نامه به سردبیر محترم مجله طب سنتی اسلام و ایران درباره مقاله‌ای با عنوان «شوره سر(حزاز) از منظر طب سنتی ایران»

محمدعلی زارعیان^{الف}، لیلا شیربیگی^{ب*}

الف دانشجوی دکترای تخصصی طب سنتی ایران، دانشکده طب سنتی، گروه طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

ب استادیار طب سنتی ایران، دانشکده طب سنتی، گروه طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران
تاریخ دریافت: تیر ۹۵
تاریخ پذیرش: دی ۹۵

مقدمه:

یافته‌ها و بحث:

با بررسی بیماری حزار از زوایای مختلف در مراجع طب سنتی می‌توان سرفصلهای زیر را یافت:
فرایند ایجاد بیماری حزار:
ایجاد حزار ناشی از اختلال در دفع فضولات به دلیل تغییر در قوام و کیفیت آنهاست. کتاب قانون فی الطب: "هرگاه که طبیعت رطوبتی را که در وی یا همراهش حرارتی باشد به سمت پوست دفع کند، اگر رطوبت بسیار رقیق باشد به تحلیل رفته و حس نمی‌شود، اگر رطوبت رقیق باشد عرق پدید آید؛ اگر غلیظتر باشد شوخ پدید آید؛ اگر غلیظتر از آن باشد به نحوی که در طبقات فوقانی پوست بماند سوسه و حصف پدید آید؛ اگر آن رطوبت به قدری غلیظ باشد که در لایه‌های عمیق پوست بماند و ردائت و عفونت و حالت چرکی پیدا کند داء الثعلب و قوبا و سعفه پدید آید، و اگر ماده بدان بدی نباشد و چرک با وی آمیخته نباشد، شپش تولد کند". (۵)

سبب شناسی بیماری:

- فساد مزاج سطح بیرونی پوست
- خشکی اجزای سر
- سوء مزاج سر
- صعود فضولات به شکل ابخره به سر
- فساد دم

در شماره زمستان ۱۳۹۴ مقاله‌ای تحت عنوان "شوره سر (حزاز) از منظر طب سنتی ایران منتشر گردیده است. بدنبال آن مقاله فوق به مجله ارسال گردید موضوع در هیئت تحریریه مجله مطرح و مقرر گردید عیناً به عنوان "نامه به سردبیر منتشر گردد." حزار در این مقاله ابتدا معادل قوبا معرفی شده و سپس قوبا با پسوریازیس معادل سازی شده است. در حالی که صرفاً در کتاب تذکره اولی الالباب، "حزاز" قوبا معرفی شده (۲) و سایر حکما حزار را فقط مربوط به سر می‌دانند و بین قوبا و حزار تفاوت قائل شده‌اند. (۳و۴) پس نمی‌توان گفت که حزار قطعاً همان بیماری قوباست. البته معادل دانستن قوبا و پسوریازیس نیز خود نیازمند بررسی بیشتری است.

مواد و روش‌ها:

استراتژی جستجوی منابع ناقص است زیرا در چکیده عنوان شده ۱۰ منبع طب سنتی، ولی در قسمت مواد و روشهای عنوان شده حدود ۱۰ منبع طب سنتی، که از نظر روش شناسی علمی محل اشکال است. البته در منابع ذکر شده در پایان مقاله جملاً ۸ منبع از مراجع طب سنتی و یک کتاب با موضوع کلیات طب سنتی از متاخرین وجود دارد که این کتاب از کتب مرجع نیست. عدم مشخص سازی کلیدواژه‌های جستجو نیز اشکالی است دیگر.

اینها اسبابی است که برای حزار بر شمرده‌اند. البته سبب فاعلی حزار، حرارتی سوزاننده است که می‌تواند موجب فساد کیفیت هر خلطی در ناحیه سر شود. نهایتاً تجمع اخلاط فاسد زیر پوست موجب جدا شدن پوست و حتی از بین رفتن فولیکولهای مو می‌گردد. (۶-۳)

عوامل مستعدکننده:

- استحمام نامنظم
- سوء هضم
- تجمع رطوبت در معده
- مزاج رطب دماغی
- سن کودکی و پیری (۳)
- رقت پوست سر یا تمام بدن (۴)
- استفاده مفرط از غذاهای حاوی کیموس نامناسب (۷و۸)

علائم بالینی:

از نظر بالینی علاوه بر توجه به سن، مزاج و تدبیر سابق، رنگ پوسته‌ها و پوست سر و ملمس دال بر ماده بیماری است. (۳و۸)

شدت بیماری:

در اکثر منابع بیماری دارای سه مرحله ذکر شده که در بدترین حالت ردائت عامل بیماری، دست اندازی ماده بیماری، بواسطه ردائت، از پوست به رویشگاه مو اتفاق می‌افتد. (۶-۳)

درمان بیماری بر حسب شدت آن متفاوت می‌باشد:

- خفیف: درمان موضعی با روغنها و داروهای لعابی و داروهای جالی خفیف.
- شدید: درمان موضعی با داروهایی که جالی و محلل قوی به همراه داروهای مرطب و معدل
- بسیار شدید: تنقیقه و پاکسازی بدن از عامل بیماری قبل از درمان موضعی (۴-۹و۱۰)
- سه دسته دارویی مورد استفاده برای شوره سر عبارتند از:
 - داروهای جالی و محلل برای برداشتن پوسته
 - داروهای رطوبت بخش اعم از روغنها و داروهای لعابی جهت کاهش خشکی
 - داروهای قابض به اضافه داروهای جالی جهت تقویت (۱۱و۴)

سایر توصیه‌ها:

- استفاده از غذای موافق معتدل مثل شیره انگور با روغن بادام
- استحمام منظم
- تراشیدن سر به صورت منظم و روغن مالی آن (۴و۸) (۱۲)
- پیش آگهی بیماری: حزار در صورت تساهل به بیماری طلق تبدیل می‌گردد؛ یعنی با افزایش پوسته‌ها و نفوذ عامل بیماری به ریشه، ریزش مو و خشکی مزاج سر ایجاد و درمان بسیار سخت می‌شود. (۳)

نتیجه گیری:

علاوه بر نقص در روش کار مقاله که نتیجه گیری را دچار اشکال می‌سازد، بخش نتیجه گیری این مقاله از ساختار لازم برخوردار نیست و در این بخش مواردی ذکر شده که نمی‌توان از یافته‌ها به آن رسید مثل تأکید زیاد بر پاکسازی و تنقیه یا نیاز به اصلاح عملکرد کبد در درمان حزار یا استقبال مردم از گیاهان دارویی.

منابع:

- از ۱۴ منبع معرفی شده در مقاله، یکی از آنها (منبع شماره ۵) سایتی غیرتخصصی است که به دفعات در متن مقاله به آن ارجاع شده است. همچنین منابع شماره ۸ تا ۱۰ هیچ ارجاعی در متن ندارند. منبع شماره ۱ و ۱۴ نیز یکسان می‌باشد. ضروری است که پژوهشگران محترم پس از انتخاب موضوع، مطالعه جامعی در منابع به عمل آورند و در انتخاب و پیروی از متداول‌تری تحقیق دقت لازم را به خرج دهند تا یافته‌ها و نتایج مطالعه به نحو بهتری ارائه گرددند.

References:

۱. امتیازی، مجید، توکلی دستجردی، صدیقه، شوره سر(حزاز) از منظر طب سنتی ایران، مجله طب سنتی اسلام و ایران، سال ششم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۴، صص ۳۳۷-۳۳۴.
۲. انطکی، داود بن عمر، أحد تلامذته، تذكرة أولي الألباب الجامع للعجب العجاب، مؤسسه الاعلمي للمطبوعات، بيروت، چاپ: اول. ص ۶۵۶-۶۵۷.
۳. ناظم جهان، محمد اعظم، اکسیر اعظم، ۴ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران- مؤسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب اسلامی و مکمل - تهران-تهران، چاپ: دوم، ۱۳۸۷ هش. ج ۴ صص ۵۱۵-۵۱۹.
۴. رازی، محمد بن زکریا، الحاوی فی الطب، ۲۳ جلد، دار احیاء التراث العربي - بیروت، چاپ اول، ۱۴۲۲ هـ. ق. ج ۲۳ ص ۵۰۲-۵۰۵.
۵. ابن سینا، حسین بن عبد الله، القانون فی الطب، دار إحياء التراث العربي، بیروت، چاپ اول، ۱۴۲۶ هـ. ق: ج ۴ صص ۳۷۳-۴۰۴.
۶. جرجانی، اسماعیل بن حسن، ذخیره خوارزمشاهی، مؤسسه احیاء طب طبیعی، قم، چاپ اول، ۱۳۹۱ هـ. بش: ج ۸؛ صص ۱۶۴-۱۶۲ و ۳۹۸.
۷. ثابت بن قره، الذخیرة فی علم الطب (معالجة الأمراض بالأعشاب)، دار الكتب العلمية، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۹ هـ. ق. ص ۳۰-۳۱ و ۲۱۷-۲۱۸.
۸. رازی، محمد بن زکریا، تقاسیم العلل (كتاب التقسيم و التشجیر)، منشورات جامعه حلب معهد التراث العلمي العربي، حلب، چاپ اول، ۱۴۱۲ هـ. ص ۵۳۰-۵۲۶.
۹. اخوبی، ریبع بن احمد، هدایة المتعلمين فی الطب، ۱ جلد، دانشگاه مشهد - مشهد مقدس، چاپ: دوم، ۱۳۷۱ هـ. ص ۲۱۳-۲۱۵.
۱۰. سمرقندی، نجیب الدین - شارح: کرمانی، نفیس بن عوض، شرح الأسباب و العلامات، ۲ جلد، جلال الدین - قم، چاپ: اول، ۱۳۸۷ هـ. بش. ج ۲ ص ۴۸۷.
۱۱. شاه ارزانی، میر محمد اکبر بن محمد، طب اکبری، ۲ جلد، جلال الدین - قم، چاپ: اول، ۱۳۸۷ هـ. بش. ج ۲ ص ۱۱۸۳.
۱۲. ابن نفیس قرشی، علی بن ابی حزم، الشامل فی الصناعة الطبية، ۳۰ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران - تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۷ هـ. بش. ج ۹ ص ۴۶۷.
۱۳. مجوسی، علی بن عباس، کامل الصناعة الطبية، ۴ جلد، جلال الدین - قم، چاپ: اول، ۱۳۸۷ هـ. بش. ج ۲ صص ۳۰۱-۳۲۳.
۱۴. زهراوی، خلف بن عباس، التصریف لمن عجز عن التألهف، ۱ جلد، مؤسسه الكويت للتقدم العلمی، إدارة الثقافة العلمية - کویت، چاپ: اول، ۲۰۰۴ م. صص ۲۸۵-۲۸۷.

